

'ברי' מסתמא הסיח דעת ופסול [אם כי יתכן מקרה רחוק שהוא מצדו נזהר ולא הסיח דעת אלא שארע דבר הגורם לספק]. ורק בדליתיה קמן הקשו כי סוברים שאין לפסול משום הסח הדעת, שאין לנו להניח שהסיח דעתו משמירה. ואילו מהרמב"ן משמע שנקט שגם ספק אם שמר אם לאו, אין מכשירים בקדשים, וכן משמע בריטב"א (עפ"י אחיעזר ח"ב א). [ונראה שגם התוס' בנדה (ה: ד"ה ואם) אינם חולקים על כך, ומה שכתבו שאומר ברי לי לאו דוקא, כוונתם שא"צ שיאמר 'ברי' אלא אפילו אם אומר כמדומה שלא נגעתי יהא טהור משום ספק טומאה, שבאופן זה אין הסח הדעת, וגם אין 'רוב' שנגע]. ע"ע בענין זה בקהלות יעקב חגיגה ה.

דף ג

'חרב הרי הוא כחלל...' לדעת הרמב"ם (טומאת מת ה,ג) שהוא הדין לשאר כלים שאינם של עץ, הרי הם כחלל (וכן דעת הר"י מסימפונט בתוס' גזיר נד), מובן שנקטו בגמרא 'חרב הרי הוא כחלל', כי בלא זה הלא אפשר להעמיד ששחט בבתי ידים ולא נגע בסכין, ורק משום הדין 'חרב הריהו כחלל' מקשה שבכל אופן הבת"י ידים הם אב הטומאה כמוהו ומטמאים לסכין ומטמא הסכין לבשר.

ואולם רש"י כאן כתב שזה שאמרו 'חרב הריהו כחלל' – לאו דוקא, כי הוא לשיטתו סובר שרק בכלי מתכות אומרים כן, וא"כ הרי אכן אפשר לכאורה לישב הקושיא באופן זה ששחט בבתי ידים ולכן הבשר טהור.

והטעם שלא תרצו כן – יש לומר לפי שאסור לשחוט קדשים בבתי ידים משום בזיון המצוה, כאילו אין נוח לו ללכלך ידיו בדם [ואף אם נאמר שבשחיטת חולין אין איסור בדבר, קדשים שאני שעיקר המצוה היא בהוצאת הדם (ע' להלן לג וברש"י ט) וכשלושב בתי ידים נראה כמכבד עצמו ומבזה המצוה, משא"כ בחולין שאין המצוה בהוצאת הדם, שהרי השחיטה כשרה ללא הוצאת דם]. גם י"ל לדעת הסוברים שסכין שחיטה צריך שיהא כלי שרת, עכ"פ לכתחילה (כדברי הרמב"ן כאן, וכן דעת הרמב"ם בהל' מעשה הקרבנות ד,ז), א"כ כששוחט בבגד וחוצץ בינו לסכין, הרי זה כשוחט שלא בכלי שרת (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"ב טז).

א. מסקנתו שם אודות שחיטת חולין בכפפות, שאם יש צורך בדבר מפני הצנה וכד' אין לאסור, אבל בלא צורך יש להחמיר. ובכפפות עבות יש לאסור בכל אופן משום שקשה לעשות בהם מלאכה ויש לחוש שמא לא ידע אם דרס במשהו או אם שהה משהו משום קושי המלאכה.

ב. נראה מסברא שאם לובש בתי ידים כדי שלא לטמא הבשר, אין כאן משום בזיון קדשים (וכמו שכתב שם הוא עצמו לענין כריכת גמי על ידיו מחמת המכה). ולפי"ז עדיין יש להעיר מדוע לא העמידו כאן באופן זה, לדעת הסוברים שאין צריך כלי שרת. וצ"ל דחד מתרי טעמי נקט.

ג. ע"ע בשו"ת דובב מישרים ח"ב א, פלפול נחמד בסוגיא.

'הכל שוחטין ואפילו כותי... חותך כזית בשר ונותן לו.' אפשר דוקא כזית, אבל פחות מכזית אין הכותי מקפיד לאכול, לפי שאינו אסור אלא מריבוי הכתוב כל חלב פ (ביומא רפ"ח) או מדרבנן (לדעת ריש לקיש שם). והכותים אינם סוברים זאת (עפ"י חתם סופר).

יש לעיין מדוע לא הוזכרה בדיקה על ידי שישבע הכותי שהבשר כשר, והרי אינו חשוד לעבור על השבועה [וכיו"ב כתבו הראשונים להוכיח אודות מומר לתאבון, שעל הדבר החשוד בו אינו נאמן אפילו בשבועה, ולכך אמרו בסמוך בודק סכין ונותן

לו ואי אפשר להשביעו (ע' שו"ת הרשב"א ח"א סד ובמיוחסות לרמב"ן קע), אבל כאן שאינו חשוד לעבור בעצמו קשה. ואעפ"י שחשוד לעבור על 'לפני עור', זהו מפני שמפרש את הלאו באופן אחר, אבל אינו חשוד לעבור בעצמו על שבועת שקר. ואולם משום עדות שקר אינו חושש – שאין 'לא תענה' אלא בעדות בבית דין, ולא בעד אחד באיסורים (כפי שמובא להוכיח מכאן בשעורי ר' שמואל גטין י.).

וצריך לומר שדין הוא זה שכל החשוד על הדבר הפקיעו ממנו נאמנותו מכל וכל, אף לא בשבועה (כדברי הראשונים הנ"ל, וכפי שנפסק ביו"ד קיט, ח). משא"כ כשהוא עצמו אוכל, הרי זה נחשב כנושא אחר (כן למדתי מתוך תשובת הגר"ח קניבסקי שליט"א. ועדיין צ"ע. ולכאורה נראה שאם נשבע לצורך אחר, לעצמו, יהא נאמן גם לאחרים, וכמו אילו אכל).

ז'כולן ששחטו אהי"א... אלא אכותי, הא אמרת כשישראל עומד על גביו שחיט אפילו לכתחילה.
מכך שלא פרשה הגמרא 'אחרים רואים אותם' – ממרחק, שלא כ'עומד על גביו' ממש שכשר לכתחילה – מזה מוכח שאין די בראיה רחוקה אלא צריך שיהו רואים מקרוב כיצד הוא שוחט, וא"כ 'אחרים רואים' היינו 'עומד על גביו' (עפ"י ריטב"א).

(ע"ב) 'שיודעין בו שיודע לומר הלכות שחיטה...' מדיוק הלשון 'שיודע לומר' נראה שההלכות צריכות להיות שגורות אצלו על פה. וצריך השוחט לחזור על ההלכות פן ישכחן (עפ"י ט"ז א סק"ח).

ומכל מקום אין צריך שיהא בקי בכל פרטי ההלכות אלא צריך שידע היטב ההלכות המעשיות וידע מתי מתעורר ספק המצריך שאלת חכם (ע' בפוסקים שם סעיף ב).

'ששחטו לפנינו ב' וג' פעמים ולא נתעלף.' כן הוא הלשון בכל מקום; שתים ושלש (וכן יש להלן ט.), או ארבע וחמש פעמים וכד'. ועוד יש לפרש: שתי פעמים לרבי ושלש לרשב"ג, שנחלקו בעלמא (ע' יבמות סד): אימתי נעשית חזקה, בשתי פעמים או בשלש (עריטב"א ורש"ש; שו"ת הב"ח החדשות יג). ויש מפרשים: שתים – באדם חזק ו'אביר לב', ושלשה – ברך הלבב. והכל לפי מה שהוא אדם (עפ"י מעדני יו"ט).

בפירוש המשנה לרמב"ם מובא 'הרבה פעמים'. ולהלכה כתב הרמ"א 'שלש פעמים'. וכ"כ רש"י בד"ה ואע"פ. והריטב"א כתב דקיי"ל כרבי באיסורין. ואעפ"י דהיינו לחומרא ואילו כאן הוי לקולא – יתכן וסבר שאין צריך הוזהר אלא מדרבנן ולכן נקטינן לקולא כרבי.

'כרבינא לא אמרי, להך לישנא דאמר מומחין אין שאין מומחין לא, רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן.' גם רבינא אינו חולק על עובדה זו אלא סובר שיש לנו לחוש למיעוט שאינם מומחים. ויש מי שהסביר שרבינא הולך לשיטתו (בבכורות יט): שרוב התלוי במעשה אין סומכים עליו, ואף כאן הלא אינו רוב טבעי אלא רוב התלוי במעשיהם של בני אדם. ואכן רבא שם חולק על רבינא (כמוש"כ התוס' ביבמות קיט), וכשיטתו כאן (עפ"י שיבת ציון כט).

וכבר העירו שאין הדברים עולים בקנה אחד עם מסקנת ההלכה; כאן קיימא לן כשאר האמוראים לילך אחר רוב מומחים, ואילו בבכורות קיימא לן כרבינא. ואם כן על כרחנו לחלק בין הנידונים; שם השאלה היתה אם נעשה מעשה אם לאו, אבל כאן הרי הבהמה שחוטה ואין הנידון אם נעשה מעשה אלא אם מומחה שחטה (עפ"י שואל ומשיב ת, א; ז; שבט הלוי ח"ד ע, ב וח"ה פה, ח. וע' גם כעיקר החילוק בשו"ת מהר"ם חלאווה סא).

לפי מה שכתבו הרמב"ן (יא:) והרשב"א (יב.), כל שגם הרוב וגם המיעוט תלויים במעשה – הולכים אחר הרוב, ורק כשהרוב תלוי במעשה והמיעוט אינו במעשה אמר רבינא לחוש למיעוט. ולפי"ז צריך לפרש דברי השיבת-ציון ש'המעשה' שבנידון דידן הוא הלמידה והמומחיות. ומכל מקום אינו דומה לנידון דבכורות, כי פעולת הלימוד אינה הנידון הבא לפנינו שאנו מסתפקים בו האם נעשה אם לאו, רק הנידון הוא זהות השוחט וטיבו, ועיקר נידון זה אינו תלוי במעשה.

למסקנת ההלכה נחלקו הראשונים האם רוב מצויים אצל שחיטה הוא רוב גמור, והמיעוט אינו מצוי כלל (עפ"י רשב"א תורת הבית א; רא"ש טז). או שמא המיעוט מצוי ואין לסמוך על הרוב אלא במקום שלא אפשר, אבל כשאפשר כגון שהשוחט לפנינו, צריך לבדוק אם יודע הלכות שחיטה, וכדין בדיקת הריאה שהטריפות מצויה בה (עפ"י בה"ג הל' שחיטה; רמב"ן; ר"ן יב. שו"ת הריב"ש תצח). ולדעה ראשונה, אעפ"י שהוא רוב גמור צריך לבדוק לכתחילה כשאפשר [ולכן לא אמרו 'לאינו מומחה אין חוששים' כדלהלן לענין עילפון, אלא 'רוב מצויים מומחים'. ראשונים]. וטעם הדבר משום שהשחיטה צריכה להוציא מחזקת איסור שאינו זבוח (ערשב"א בשם רמב"ן; מג"א תלו. וע"ע אבני גזר יו"ד יד; שבט הלוי ח"ד עו וח"ה פה).

ויש מפרשים בדעת הרי"ף שלכתחילה צריך לבדוק את השוחט אם מומחה הוא (וכ"כ במשכנות יעקב יו"ד ב בדעת הגאונים. ובשבט הלוי ח"ה פה דחה). ופירש הגר"א שהרי"ף פסק כרבינא, אך דוקא לענין הדין שלכתחילה, אבל בדיעבד יש לסמוך על רוב מצויים אצל שחיטה, כמו שמוכח מהסוגיא הסתמית להלן יג. [וטעם הרי"ף נראה, מאחר והבהמה עומדת בחזקת איסור עד שלא נשחטה, והרי בכל מקום אומרים סמוך מיעוט לחזקה והורע הרוב, הלכך אמנם אם כבר עשה מעשה ושחט הורעה החזקה (כדרך שכתבו תו"י בכתובות פ"ב שבמעשה הגירושין הורעה חזקת אשת איש) ויש לסמוך על הרוב, אך לכתחילה אין להרע החזקה ולהסתמך על הרוב. עפ"י הגרנ"ט, גטין סי' פז].

ויש אומרים ש'רוב' זה עדיף משאר רוב, מפני שהוא מבוסס על ההנחה שאין אדם מישראל נזקק לשחוט אלא אם יודע הלכות שחיטה, שכבר מפורסם הדבר בישראל, אפילו אצל עמי הארץ, שהנבילה אסורה (עפ"י הרא"ה בבדק הבית שם). לדעה זו יש כאן דין 'ודאי', כי אנו דנים את השוחט בחזקת כשרות שודאי אינו ניגש לשחוט אם איננו מומחה (עפ"י בית הלוי ח"ב ד. וע"ע בשבט הלוי שם; דרכי תשובה א סק"ב [וע"ע שבט מוסר לו, יב]).

ולענין עילפון אנו נוקטים להלכה שאין חוששים ואף בדיקה אין צריך. והרמב"ם (שחיטה ד, ג) החמיר לכתחילה.

דף ד

'קוטע ראשו של אחד מהן ונותן לו. אכלו מותר...'. ואם תאמר מדוע לא נחוש שמא רוב העופות נשחטו בהכשר ומיעוטן בפסול והכותי אינו חושש למיעוט, אבל לדידן אסור משום שחתיכה העשויה להתכבד אינה בטלה ברוב.

וכתב הגרעק"א להוכיח מכאן כדעת הסוברים שעוף בנוצתו אין נחשב 'ראויה להתכבד' ובטל ברוב. ולדעת החולקים אפשר לתרץ שהכותים מקפידים אף בכגון דא [וכעין שאמר רשב"ג 'מדקדקים בה יותר מישראל'], דלית להו ביטול ברוב בתערובת, שמפרשים 'אחרי רבים להטות' רק בדעות הדיינים.